

ПАМЕТНИКЪТ НА АРХОНТА АКЮЛАС

Паметникът на архонта Акюлас представлявал композиция, състояща се от мраморен постамент и бронзова скулптура, висока повече от два метра. 1700 години след като бил поставен, част от него, по-точно неговият постамент, била открита в северозападния ъгъл на Римските терми в Гръцката махала, където се намира понастоящем. Удоволствие е да се разглежда мраморът на постамент, чийто дълъг път през вековете е белязал повърхността му с благородна светложълта патина, прозрачна като кост и фина като изрисуван манускрипт. Надписите върху него, учудващо запазени, запълват лицевата страна от край до край, те са написани с главни, светли и серифни букви, разчетени от варненския археолог Милко Мирчев през 1961 г., поради което по-долу ще споменаваме и ще се позоваваме на неговите проучвания и анализи, публикувани в специализирания печат през седемдесетте години.

Археологът отнася постаментът към началото или средата на III век след Христа, когато Одесос се намирал под римска власт. По това време градът бил управляван от магистрати, които съставлявали градската управа и чието право да бъдат на върха на административната йерархия се добивало след плащането на парична сума, т. нар. сума хонорария. По подобен начин след I век в границите на Римската империя били моделирани градовете от изтока и то не само градовете, създадени ex nihilo, тоест от нищото, а и тези, които вече съществували. По този начин, макар и попаднал под римска власт още в 28 г. преди Христа, през следващото столетие Одесос добил голяма самостоятелност. Под негово управление останали земите на север от града до девненските извори и на юг до река Камчия, той се оформил като активен център на търговията с жито, дървено масло, вино. Трябва да се знае, че макар и подчинен изцяло на империята, градът все пак си останал единствен в Долна Мизия със съхранен изцяло гръцки характер. Управлявал се от градски съвет

(буле, герусия), ръководен от секретар и подпомаган от други магистрати или архонти, наричани агораномии, ситони, гимназиарси и агонотети, според това кой за какво отговарял – за снабдяването, за контро-

ла върху цените, за гимназиона, за игрите и т.н. Архонтите, организирани в колегия, оглавявана от главен архонт, фактически управлявали града, а както ще видим, упражнявали и съдебната власт. Прочее, най-важната част от живота на римския град, а именно неговото финансово функциониране се дължало на евергетизма на тези знатни хора, като да бъдеш евергет означава да изразходваш доброволно богатството си за града или за определена група от хора от този град.

Евергетът можел да упражнява своята дейност в четири основни области. Първа и най-важна било общото развитие и защита на града. Втората била снабдява-

нето на града с жито, дървено масло, вино и дървесина, като част от него е можело да бъде предложена и под форма на банкети, третата дейност били проявите в чест на боговете с празници, игри, жертвоприношения, процесии и други, а четвъртата – култивирането и разхубавяването на градската среда чрез финансиране на строежи, портици, театри, гимназиони, терми и др.

Римската империя основавала градовете си на изток, давайки правомощия главно на елита на местната общност, а след II век създаването на колонии не налагало дори и изпращането на римски колонисти в завладените градове, а само присъждане на римско гражданство на хората от селището, получило тази привилегия.

ЕВЕРГЕТ

Евергетизмът бил специфична част от социално-обществените отношения в империята и той не бива да се бърка с някоя от съвременните обществени дейности, свързани с инвестиране на средства, спомоществователство или социално дело, тъй като крайната цел на евергета – онова, което той се стремил да постигне с цената на цялото си богатство, е да получи благодарност от колективната памет на града, а благодеянията му, от първото до последното, да бъдат гравирани в паметен надпис.

ΑΓΟΝΟΤΕΤ

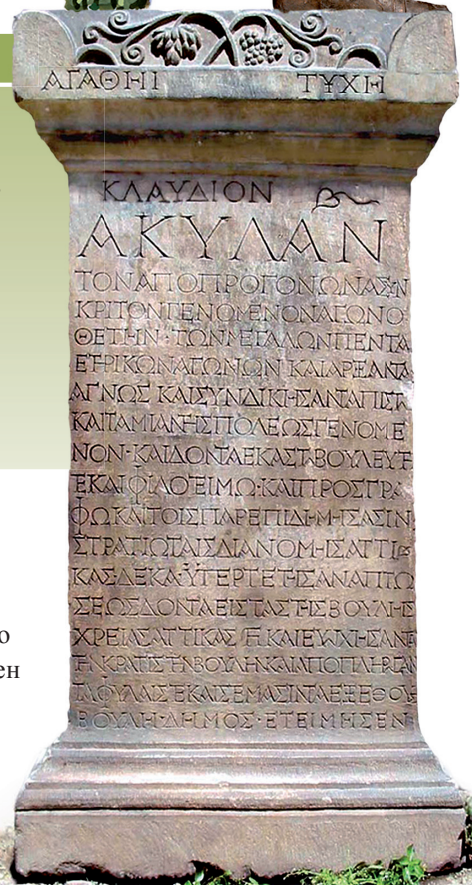
Очевидно фамилията на Акюлас не е обедняла от раздаването на по 10 драхми “на всеки съветник и на всеки почетен гражданин и на всеки, вписан в особените списъци на съвета, а също и на всички чуждестранни войници...”, щом по-късно той е дал “за нуждите на съвета относно уреждане угощения 6 000 атически драхми, бе угостил великия съвет и бе изпълнил обичаите спрямо филите и сдруженията”.

за развитието на един начин на живот, който откриваме във всеки римски град”.

Думите “по примера на прадедите си” ни показват житейските пътеки на бъдещия архонт и ковчезник, отъпкани от няколко поколения агонотети, чийто пример следвал и младият

Акюлас. Длъжни сме да допуснем, че званието “несравним агонотет”, с което е увековечен Акюлас в мрамора, е едно трудно звание, добито с много средства и усилия по организацията на “големите обществени игри”.

За тях той осигурявал на своите съграждани най-гласовитите певци и декламатори, а за гладиаторските битки и бестиариите – най-безпощадните и мускулести гладиатори, бикоборците, ловците с кучета, борците с мечки, лъвовете и пантери. Според варненския историк и археолог Ал. Минчев най-вероятно – по времето, за което говорим – градският амфитеатър се намирал недалеч от термите и на северозапад от тях, а театърът, в който се провеждали състезанията по музика, поезия, красноречие и драматично изкуство, се намирал около площад “Мусала” и под хотела, където при неговото строителство бил открит

ПРЕВОД

Съветът и Народното събрание почетоха Клаудиус Акюлас, който по примера на прадедите си 5. бе станал несравним агонотет на устройваните на всеки пет години големи обществени игри, бе безпогрешен архонт и верен синдик. Същият бе заемал длъжността ковчезник на града 10. и бе дал на всеки съветник и на всеки почетен гражданин и на всеки, вписан в особените списъци на съвета, а също и на всички чуждестранни войници по 10 атически (драхми). 15. Дал бе за нуждите на съвета относно уреждане угощения 6 000 атически (драхми), бе угостил великия съвет и бе изпълнил обичаите спрямо филите и сдруженията.

мраморен архитектурен детайл, украсен с две релефни театрални маски – женска трагическа и мъжка комическа.

Когато научаваме, че архонтът Акюлас бил и “верен синдик”, разбираме, че властта и доверието, с които бил натоварен този почетен гражданин, наистина са големи. След I век в Одесос, както и във всички останали градове на империята, синдикът бил редовен чиновник, упълномощен да защитава интересите на града пред императора или управителя на провинцията. Издълбавайки върху камъка думата “верен”, гражданите на Одесос очевидно

са преценили, че бидейки и синдик, архонтът Акюлас съвместно е отстоявал градските интереси.

С помощта на превода и разясненията към него, направени от М. Мирчев, откриваме, че напълно правилно сме разбрали написаното, а именно, че става дума за сериозни угощения, платени от Акюлас и уточнени от трите гръцки думи от четиринадесетия ред, чийто буквален превод означава “за излягане за ядене”, с уточнението на преводача, че става дума за подпомагане на градския съвет при устройване на угощения за гражданите. Пари за награди е давал Акюлас и на чуждестранните войници, пребиваващи временно в Одесос, а също и на всички граждани, които по причини, останали неизвестни, са вписвани в някакви отделни, вероятно почетни списъци. Любопитна е и употребата на термина “атически драхми”, популярното наименование на гръцките сребърни

монети от предримската епоха, вместо римската сребърна монета денарий.

От бронзовата скулптура на нашия античен почетен съгражданин е останала малка част – нейното ляво стъпало. Срещата с бронзовото стъпало, обуто в сандал и изложено в постоянната експозиция на Варненския археологически музей, е вълнуващо изживяване за всеки, който по някакъв повод е изучавал или просто харесвал изкуствата на Римската империя. Стъпалото със сандала има дължина 0,29 м, ширината му е 0,12 м, а височината му – 0,16 м. Прецизната анатомия на фрагмента и неговата плавна линия представляват частица от античното изобразително и леярско съвършенство на гръко-римския свят. По някакъв начин, за който няма измислени думи, тази останка от бронзовия паметник във витрината на Варненския археологически музей излъчва особено спокойствие и сигурност – изначалните чувства, към които с цялата си несметна мощ се е

15 ВЕКА СЛЕД ТОВА

Звучи невероятно за историята на който и да е европейски народ, но от средата на III век, когато е правен паметникът на архонта Акюлас, до началото на XVIII век липсват всякакви следи от паметници, сякаш не е правен какъвто и да било паметник на територията на град Варна. Макар в лапидариума на Варненския археологически музей и в неговата експозиция да са съхранени много и изключително интересни късове от монументалната история на стария Одесос, от византийските и българските векове на нашия град, много е трудно, почти е невъзможно от техния отломъчен многоброй да се сглоби представа поне за един

паметник в смисъла, който влагаме тук в думата, а именно паметник за прослава на идея, събитие, личност или в памет на героична случка от историята на нашия град. Затова няма да оглеждаме и описваме тези късове поотделно, тъй като това ще надrobi нашето описание, без да го направи кой знае колко познавателно. Просто ще поемем дъх и ще направим широка крачка през тези 15 века, за да спрем пред една обикновена, полуизтрита надгробна плоча, останала във Варна като единствен паметник след една жестока и кръвополитна обсада, случила се около Варна през 1828 г.